

**ULUSLARARASI UYUŞMAZLIKLARIN
BARIŞÇIL ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN BİR MÜESSESE
“SÜREKLİ HAKEMLİK MAHKEMESİ”**

Dr. Muhammed ERDAL*

Öz

Bu çalışmamızda 1899-1907 La Haye sözleşmeleriyle kurulmuş Sürekli Hakemlik Mahkemesi'ni (SHM) incelemiş bulunuyoruz. Mahkemenin amacı ve niteliğini belirlemek bakımından öncelikle mahkemenin oluşturulduğu döneme ilişkin tarihsel verileri gerekli olan kısmıyla “Sürekli Hakemlik Mahkemesi'nin Tarihçesi” başlığı altında aktarmaya çalıştık. Çalışmamızın devamında mahkemenin yapısını, işleyişini, kararlarını ve bu kararların özelliklerini inceledik. Son kısımda da konuyla ilgili genel bir değerlendirme yaptık. Çalışmamızda yalnızca devletlerarası uyuşmazlıkların giderilme biçimi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Sürekli Hakemlik Mahkemesi, Tahkim, Hakemlik, Uluslararası Uyuşmazlık, La Haye Sözleşmesi

**AN INSTITUTION FOR PEACEFUL RESOLUTIONS OF
INTERNATIONAL DISPUTES
“PERMANENT COURT OF ARBITRATION”**

Abstract

Within this study, we are examining the Permanent Court of Arbitration (PCA) which established by La Haye Conventions of 1899 and 1907. In

* Yakın Doğu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı

order to establish the purpose and nature of the court, we tried to explain historical background of the PCA in first section "History of Permanent Court of Arbitration". In the latter sections we tried to convey courts structure, operation, and the characteristics of the decision. In the last section, we made a general assessment of the issue. This study is addressed to interstate disputes exclusively.

Keywords

Permanent Court of Arbitration, Arbitration, International Dispute, La Haye Convention

GİRİŞ

İnsanlık tarihine baktığımızda her dönemde bir mücadelenin var olduğunu görürüz. En ilkel dönemden tutunuz en modern hatta kimilerinin söylemiyle post modern dönem de dâhil olmak üzere insanlar arasında uyumsuzluk hiç bitmemiş her daim hayatın yeni biçimlenişine göre karakter değiştirerek karşımıza tekrar tekrar çıkmıştır. İnsanlık tarihi aynı zamanda mücadelelerin de tarihidir özdeyişi aslında tam da bu noktaya işaret etmektedir.

Yaşamsal gereklerinin tatmini yoluyla varlığını sağlayan insan, maddi ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayan araçlar yanında ve onun uzantısı olarak bu araçları elde edeceği/devredeceği, bir saldırı olduğunda gerektiği gibi savunabileceği mekanizmalara da ihtiyaç duymuştur. Bu bakımdan hukuk (gerek maddi gerek maddi hukukun işlemlerini sağlayan usul hukuku) insanın maddi varlık koşulunu düzenleyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yıllar önce eski Roma hukukçularının söylediği *Ubi societas ibi ius est* “nerede toplum varsa orada hukuk vardır” ifadesi hukukun bu yönünü şiirsel bir ifadeyle özetlemektedir.

İnsanın varlığıyla özdeş olan hukuk, özünde kişiler arası ilişkileri düzenleyen, ilişkilerin uyumsuzluğa dönüştüğü durumlarda mevcut uyumsuzluğu kurallar aracılığıyla gidermeye yarayan bir araçtır. Bu açıdan tarih boyunca insan, doğmuş olan ve ileride doğması muhtemel olan uyumsuzluklarını gidermek amacıyla sosyokültürel birikimi elverdiği ölçüde bir mekanizma kurmuştur. Bu mekanizma topluluğa koşut biçimde oluşturulmuş kimi zaman karizmasına/adaletine güvenilen bir kişi, kimi zaman bir kral ya da din adamı, kimi zaman halk meclisleri, kimi zaman da kurumlaşmış mahkemeler olmuştur. İlk dönemde söz konusu mekanizma bireyleri esas almışken ilerleyen süreç içinde bireylerin oluşturduğu topluluklar arasındaki uyumsuzlukların hal çareleri aranmış, bu gün ulusların meydana getirdiği dünya düzeninde uluslararası ilişkileri düzenleyen bir hukuk kolu ve bu hukukun uygulanabileceği organlar oluşturulmuştur. Bu çalışma uluslararası alanda meydana gelen uyumsuzlukların giderilmesi için oluşturulmuş bir mahkeme/uyumsuzluğun giderilme biçimini anlatmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmamızda 1899-1907 La Haye sözleşmeleriyle kurulmuş Sürekli Hakemlik Mahkemesi’ni (SHM) incelemiş bulunuyoruz. Mahkemenin amacı ve niteliğini belirlemek bakımından öncelikle mahkemenin oluşturulduğu

döneme ilişkin tarihsel verileri gerekli olan kısmıyla “Sürekli Hakemlik Mahkemesi’nin Tarihçesi” başlığı altında aktarmaya çalıştık. Daha sonraki bölümlerde de mahkemenin yapısını, işleyişini, kararlarını ve bu kararların özelliklerini inceledik. Son bölümde de konuyla ilgili genel bir değerlendirme yaptık.

Sürekli Hakemlik Mahkemesi hem devletlerarası uyuşmazlıkların giderilmesinde hem de devletler ile diğer özel hukuk tüzel kişileri arasında çıkan uyuşmazlıklarda işletilebilecek bir mekanizma olmakla birlikte biz bu çalışmamızda yalnız devletlerarası uyuşmazlıkların giderilme biçimini ele alacak, devletler ile diğer özel hukuk kişileri arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin boyutuna değinmeyeceğiz. Nitekim bu kapsamda bir inceleme çalışmamızın amacını ve sınırlarını hayli açacaktır.

I. ULUSLARARASI UYUŞMAZLIK

Uyuşmazlık, karşılıklı en az iki kişinin bir hak ve çıkar konusunda karşıt görüşler ileri sürmesi, uzlaşma sağlayamamasıdır. Uluslararası hukukta ise uyuşmazlık, iki ya da daha çok devlet, ya da genel bir biçimde uluslararası hukuk kişisi arasındaki uyuşmazlıkları ifade eder¹.

Uluslararası uyuşmazlık terimi iki anlamda kullanılır: 1) Geleneksel uluslararası hukuk kişileri arasındaki uyuşmazlıklar (devletlerarasındaki uyuşmazlıklar); 2) Yalnız bir tarafın devlet olduğu ama diğer tarafın devlet olma zorunluluğu bulunmadığı uluslararası uyuşmazlıklar. Uluslararası alanın inşasından itibaren uluslararası ilişkilerin baş süjeleri devletler olmuştur. Bu nedenle dar anlamda uluslararası uyuşmazlık terimi devletlerarası uyuşmazlıkları ifade edegelmiştir². Ancak bilindiği gibi son dönemde uluslararası alanda devletlere ek olarak yaygın biçimde, başta uluslararası ticaret ortaklıkları olmak üzere özel hukuk tüzel kişileri ile gerçek kişilerin de yer aldığı gözlenmektedir³. Bu noktadan hareketle artık uluslararası ilişkiler

¹ **Pazarıcı**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, 1. Baskı, Ankara 2000, s. 1.

² Nitekim bu günkü anlamda uluslararası hukuk, egemen ve eşit devletlerin ortaya çıkmasıyla doğmuştur. **Meray**, Seha L.: Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, Elkitabı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1977, s. 26.

³ **Gündüz**, Aslan: Milletlerarası Hukuk, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Beta 2013, s. 4.

yalnız devletlerarası ilişkiler olmadığı için, uluslararası hukukun da düzenleme alanını yalnız devletlerarası münasebetlerle sınırlı kalmamış, bu yeni uluslararası süjeler de uluslararası hukukun kapsamına girmiştir. Buradan hareketle artık uluslararası uyuşmazlık terimi geleneksel yaklaşımdan farklı olarak, uluslararası alanda ortaya çıkan, taraflarından en az biri uluslararası hukuk kişisi olan, uluslararası yollara göre çözümleniyor olmasa bile ulusal çözüm yollarından başka çözüm yollarıyla giderilmeye çalışılan uyuşmazlıklar olarak tarif edilmektedir⁴.

Uluslararası uyuşmazlıklar uluslararası öğretide konularına göre a) hukuksal uyuşmazlıklar ve b) siyasal uyuşmazlıklar olarak ikiye ayrılır⁵. Kimi antlaşmalarda bu ayırım üstü kapalı ya da “kuramsal” olarak kabul edilmişken⁶, bazı antlaşmalarda bu ayırım açıkça⁷ düzenlenmiştir.

Konularına göre yapılan tasnife göre hukuksal uyuşmazlıklar, bir hukuk kuralının yorumlanması ya da uygulanması nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar olarak tanımlanmakta, siyasal uyuşmazlıklar da uluslararası hukukun düzenlemediği ya da yaşamsal çıkarları ile ilgili olmasına dayanarak taraflardan birinin yürürlükte bulunan uluslararası hukuk kuralını reddetmesi ya da değiştirilmesini istemesi nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıklar olarak tanımlanmaktadır⁸.

Öğreti ve uygulamada yaygın olarak bu ayırım kabul edilmekle birlikte, bu ayırma karşı çıkan yazarlar da mevcuttur. Örneğin H. Kelsen böyle bir ayırımın yapılamayacağını belirtmektedir. Ona göre hukukta boşluk olduğu kabul edilemez. Bu nedenle Kelsen, bütün uyuşmazlıkların hukuksal olduğunu, hukuksal uyuşmazlıkların ise ancak uyuşmazlığı çözmeye yetkili bir

⁴ **Pazarıcı**, a.g.e., s. 1.

⁵ **Pazarıcı**, a.g.e., s. 1.

⁶ 1907 La Haye Sözleşmesi md. 38 uyuşmazlıkların yargısal yolla çözülmesinden söz etmektedir.

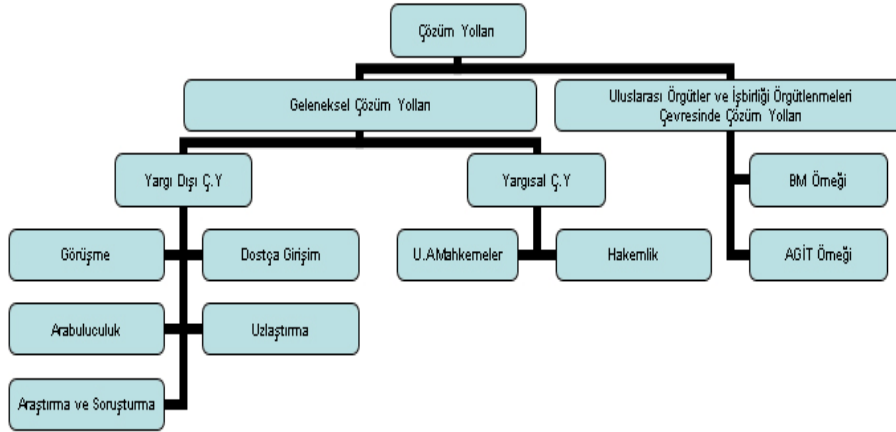
⁷ Lokarno Antlaşması uyuşmazlıkları açıkça konularına göre tasnif eden yöntemi benimsemiştir. Geniş bilgi için bkz. **Belik**, Mahmut R.: Devletlerin Harp Salahiyetinin Tahdidi ve Milletler Arası İhtilafların Sulh Yolu İle Halli Usulleri İstanbul 1956, s. 28; **Lütem**, İlhan: Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, Ankara 1951, s. 33.

⁸ **Belik**, a.g.e., s. 76; **Meray**, S. L.: Devletler Hukukuna Giriş, V. 2, s. 321-322.

makamın yaratacağı kurallarla çözülmesi gerektiğini iddia etmektedir. Kimi yazarlar da böyle bir ayrımın izafi olduğunu ve yaşamsal çıkar kavramının bu konuda belirleyici olduğunu, bir uyuşmazlığın niteliğinin ancak uyuşmazlık taraflarının bakış açılarının ve yaklaşımının belirleyeceği ileri sürmektedir⁹. Son yıllarda öğretide uyuşmazlıkların konusuna göre yapılan ayrım yerine uyuşmazlık taraflarının kimliklerine göre yapılan ayrımın benimsenme eğiliminde olduğu gözlenmektedir¹⁰.

Uluslararası uyuşmazlık konusunda ayrım böyle olmakla birlikte, söz konusu uyuşmazlıkların giderilme biçimi de büyük önem arz etmektedir. Söz konusu yöntemlerin kimisi oldukça eski olmakla birlikte kimisi diğerlerine göre daha yeni yöntemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretide bu mekanizmalar “geleneksel çözüm yolları” olarak adlandırılmaktadır. Buna göre barışçı olmak kaydıyla tarafların her türlü yolu tercih etme serbestisi olmakla birlikte başlıca geleneksel çözüm yolları görüşme, araştırma ve soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, dostça girişim, hakemlik ve son olarak yargıdır. Ayrımı tablo halinde çizecek olursak;

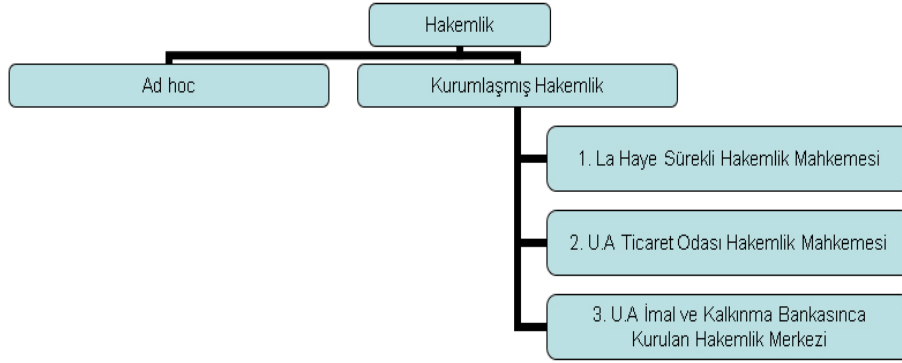
Şekil 1:

⁹ Pazarıcı, a.g.e., s. 2.

¹⁰ Çelik, Edip F.: Milletlerarası Hukuk, C. 1, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1969, s. 5; Pazarıcı, a.g.e., s. 3.

Şekil 2:

Şekil 1 ve 2 Hüseyin Pazarıcı'nın kitabından esinlenerek çizilmiştir.

II. SÜREKLİ HAKEMLİK MAHKEMESİNİN TARİHÇESİ

Uluslararası alanda uyuşmazlıkların giderilmesinde uygulanan ilk yöntem, tarihi kesin olarak belirlenememle birlikte iki Sümerli kent devleti olan Lagaş ve Umma arasında İ.Ö. 3000-4000'li yıllar arasında yapıldığı tahmin edilen hakemliktir¹¹. Bundan sonraki süreç içerisinde de hakemlik bazı dönemlerde oldukça sınırlı da olsa uyuşmazlıkların giderilmesinde her daim uygulanan bir yöntem olarak günümüze kadar gelmiştir¹².

19.Yüzyıl'da beş devletin önderliğinde, uluslararası alanda barışın sağlanması, silahlanmanın önlenmesi, ortaya çıkan uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi için çalışmalar yapılmıştır¹³. Özellikle 19. Yüzyıl'ın sonu 20. Yüzyıl'ın başında uluslararası alanda barışı sağlamayı hedefleyen konferanslar sonucunda Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümü Konusunda

¹¹ Meray, Devletler... s. 5; Pazarıcı, a.g.e., s. 17.

¹² Örneğin Antik çağlarda kent-devletleri arasındaki uyuşmazlıklar için kullanılan bir yoldur. Yine uluslararası mücadelenin had safhada olduğu ortaçağda bile uyuşmazlıkların 46 tanesi hakemlik suretiyle giderilmiştir. Pazarıcı, a.g.e., s. 17.

¹³ Ekşi, Canan Ateş: Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, "Birleşmiş Milletler Andlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Andlaşmaları veya Örgütlerinin Rolü", Seçkin, Ankara 2002, s. 15-51.

1899-1907 La Haye Sözleşmesi imzalanmış, savaş kurallarının saptanmasına ilişkin uluslararası toplantılar yapılmıştır¹⁴. Yine bunu takiben 1928 Paris Misakı, 1928 Cenevre Genel Senedi, 1945 Birleşmiş Milletler Şartı gibi çok taraflı antlaşmalar meydana getirilmiştir.

Görüyoruz ki devletler bu dönemde savaşa karşı bir tutum sergilemiş, uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesine ilişkin büyük çaba sarf etmişlerdir¹⁵. Bunun içinde hakemlik müessesesinin üzerinde durmuşlar, bu yönde hakemliğin gelişmesinde en önemli aşama olan, tarafsız hakemlerden oluşturulmuş Sürekli Hakemlik Mahkemesi'ni kurmuşlardır¹⁶. Ancak yeri gelmişken şunu da belirtmek gerekir ki egemenlik ile yakından ilintili olması nedeniyle, egemen ve eşit devletlerin hakemliği kabul etmeleri kolay olmamıştır¹⁷. İlk dönemde devletler, genellikle basit konularda hakemliğe müracaat etmişler, yaşamsal saydıkları konularda diğer çözüm yollarını tercih etmişlerdir¹⁸. Ancak zamanla yaşamsal çıkarlarının söz konusu olduğu durumlarda da uyuşmazlıklarını hakemlik yoluyla giderdikleri görülmektedir¹⁹. Türkiye La Haye Sözleşmelerine taraf olmakla beraber sadece bir defa Sürekli Hakemlik Mahkemesine başvurmuştur. 93 Harbi neticesinde Rusya'nın Türkiye'den talep ettiği savaş tazminatının faizi dolayısı ile görülen bu davada hakem heyeti Türkiye lehine karar vermiştir²⁰. Bununla beraber

¹⁴ La Haye konferanslarına kadar olan dönemde yapılan antlaşmalar için bkz. **Lütem**, a.g.e., s. 14-15.

¹⁵ Örneğin Cenevre Genel Senedi'nde alınan kararlar, bize, bu dönemde devletlerin uyuşmazlıkların barışçı yollarla giderilmesine ilişkin kararlı tutumlarını göstermektedir. Genel Sened'e göre devletler, uyuşmazlıklarını konseyin oybirliğiyle verdiği kararlar ya da mahkemeye başvurmak suretiyle gidermeye mecbur kılınmışlardır. Geniş bilgi için bkz. **Belik**, a.g.e., s. 25.

¹⁶ Daimi Hakemlik Mahkemesi olarak da adlandırılmaktadır.

¹⁷ **Meray**, Uluslar..., s. 31.

¹⁸ **Lütem**, a.g.e., s. 12.

¹⁹ İngiltere ile A.B.D. arasında karaya doğru ilerlemiş körfezlerin durumu hakkında ortaya çıkan uyuşmazlıkta taraflar, söz konusu uyuşmazlığı Sürekli Hakemlik Mahkemesine gitmek suretiyle gidermişlerdir. **Alsın**, Zeki Mesut: Yeni Devletler Hukuku, C. 1, 2. Baskı, İstanbul, 1955, s. 497.

²⁰ Bkz. **Bayılhoğlu**, Uğur: Dâimi Hakemlik Mahkemesi'nin Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya Arasındaki Tazminat Faizi Uyuşmazlığına İlişkin Kararı Hakkında Bir Değerlendirme, Çankaya University Journal of Law, 7/2 (Şubat 2011), s. 175-193.

Lozan Antlaşması'nın 60. maddesi Yunanistan'a geçen devlet malları konusunda SHM'ni yetkili kılarken, 47. maddesi Osmanlı Devlet Borçları hususunda çıkacak anlaşmazlıklar için Milletler Cemiyeti'nin tayin edeceği hakemi yetkili kılmaktaydı. Nitekim Yunanistan'a geçen devlet malları için SHM'ne başvurulmamış, Osmanlı Devlet Borçlarına ilişkin uyuşmazlık ise Milletler Cemiyeti'nin tayin ettiği Hakem Eugene Borel tarafından 18 Nisan 1925'te çözümlenerek Osmanlı Borçları tevzi edilmiştir²¹.

La Haye Konferanslarının milletlerarası teşkilatlanmaya getirdiği en önemli yenilik devletlerarası uyuşmazlıkların giderilmesi için kullanılacak organlar oluşturma girişimidir²². Bu bakımdan konferanslar sırasında zorunlu tahkim müessesesi üzerinde çalışmalar yapılmış, uluslararası alanda yetkili bir mahkeme oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak geniş bir uzlaşma sağlanamadığı için bu konuda istenilen sonuçlar elde edilememiştir²³. La Haye konferansları aslında silahlanmanın sınırlandırılması amacıyla yapılan bir zirve olarak planlanmışken, görüşmelerde katılımcılar asıl amaçlarını bir kenara bırakmış, savaş hukuku kurallarının düzenlenmesiyle uğraşmışlar, ancak bu konuda başarılı olmuşlardır²⁴. 1899 La Haye Birinci Barış Konferansında kabul edilen Milletler Arası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi hakkında sözleşme ile uyuşmazlıklara taraf olan devletlerin serbest iradeleriyle kullanabilecekleri bir ad hoc Milletlerarası Tahkim Komisyonu bir de Sürekli Hakemlik Mahkemesi kurulmuştur²⁵. 1907 La Haye konferansında da Sürekli Hakemlik Mahkemesi Birinci Barış Konferansındaki şekliyle aynen muhafaza edilmiştir. (md.41)

Yeri gelmişken belirtelim. Meray'ın da aktardığı gibi Sürekli Hakemlik Mahkemesi aslında gerçek anlamda "sürekli bir mahkeme" olmayıp bir

²¹ **Blaisdell**, Donald C., Çev. Nazım Atıf Bey, Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Malî Kontrolü. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 10, Sayı 58 (1932), s. 1657.

²² **Gönlübol**, Mehmet: Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964, s. 61.

²³ **Alsan**, Z. M.: Devletler Hukukunda Yeni Gelişmeler, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1948, s. 71.

²⁴ **Akipek**, Ömer İlhan: Devletler Hukuku, Başlangıç, 1. Kitap, 2. Baskı, Ankara 1965, s. 82, 96.

²⁵ **Gönlübol**, a.g.e., s. 62.

uyuşmazlık doğması halinde devletlerin her zaman içinden isimlerini seçilebilecekleri bir hakem listesinin ve her daim mahkemeyi kurmaya amade milletlerarası bir büronun var olmasıdır. Sürekli olma özelliği ise, bir uyuşmazlık doğması durumunda, her zaman tarafların seçerek bir mahkeme oluşturabileceği hazır bir hakem listesinin mevcut olması ve seçilecek mahkemenin tahkim usulü ile ilgili kurallar ile donatılmış olmasından ileri gelmektedir²⁶.

IV. SÜREKLİ HAKEMLİK MAHKEMESİ'NİN YAPISI VE OLUŞTURULMASI

A. Yapısı

Sürekli Hakemlik Mahkemesi'nin²⁷ yapısı 1907 La Haye Sözleşmesinin 43-50. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Geniş anlamda mahkeme, merkezi La Haye de olan uluslararası bir büro, sözleşmeciler devletlerce oluşturulan bir genel hakem listesi ve tarafların uyuşmazlığa bakmak üzere oluşturduğu hakem mahkemesi ya da sözleşmenin (45/3 ve 6.) maddesi uyarınca oluşturulan hakem mahkemesinden oluşmaktadır.

B. Hakemlerin Nitelikleri

Hakemlerin nitelikleri sözleşmenin 44. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre hakemler devletler hukuku alanında uzman kişilerden seçilmektedir. Bu konuda sözleşmenin 44. maddesi hakemlerin niteliklerine ilişkin "herkesçe yetki sahibi kabul edilen, yüksek itibar sahibi" kişilerin atanacağı konusunda

²⁶ Meray, Devletler..., s. 215.

²⁷ Hakem listesi, büro ve tarafların uyuşmazlığa bakmak üzere oluşturduğu hakem topluluğu, bir bütün olarak "hakem mahkemesi" kavramıyla ifade edilmektedir. Taraflarca uyuşmazlığı çözmek üzere oluşturulan hakem topluluğu da yine "hakem mahkemesi" kavramıyla ifade edilmektedir. Çalışmamızda kavram karmaşasını önlemek için, hakem listesi, büro ve tarafların uyuşmazlığa bakmak üzere oluşturduğu hakem topluluğunu bir bütün olarak ifade ederken "SHM" ifadesi kullanılacaktır. Buna karşılık, tarafların uyuşmazlığa bakmak üzere oluşturduğu hakem topluluğuna ya da sözleşmenin (45/3.6) maddesi uyarınca oluşturulan mahkeme "hakem mahkemesi" terimiyle ifade edilecektir.

bir hüküm ihtiva etmektedir. Kanımızca bu hüküm bir şartı dile getirmeyip bir temenniye ifade etmektedir. Nitekim uluslararası alanda bu koşula uyulup uyulmadığını denetleyebilecek bir kurum ya da organ yoktur. Böyle bir kurum ya da organın şu an itibarıyla en azından yakın bir zaman içinde oluşturulabileceği tahmin de edilmemektedir. Bu bakımdan hakemlerin herkesçe kabul edilen yetkiyi ve yüksek itibarı haiz olup olmadıklarının her hangi bir şekilde tespit edilmesi mümkün görünmemektedir. Bizce bu hüküm devletler hukuku alanına uzman kişilerin seçilmesi konusunda devletlere yöneltilen bir tavsiye niteliğindedir.

Sözleşmeye göre hakemler altı yıllık bir zaman için atanır. Bu altı yıllık süre bittikten sonra aynı hakem, aynı devlet tarafından veya başka bir devlet tarafından yeniden atanabilir. Hakemlerden birisi ölür veya her hangi bir sebepten dolayı görevine devam edemezse, bu durumda, eski hakem hangi usulle atanmışsa o usul uyarınca, yerine yeni bir hakem atanacaktır (md.59). Yeni atanan hakem, yerine görev aldığı hakemin altı yıllık görev süresini ikmal etmek üzere değil, yeni bir altı yıllık süre için atanacaktır (md.44/7). Hakemlerin atanmasına ilişkin yaş, meslek gurubu, cinsiyet gibi her hangi bir sınırlamaya gidilmemiştir. Yine hakemlerin yaş haddinden dolayı emekli edilmeleri gibi bir durum da söz konusu değildir.

SHM'nin görevlileri için kendisini hakem olarak atayan devlet adına olmak kaydıyla, hakemlikten başka bir meslek icra etmesi yasaklanmamıştır. Buna göre hakemler kendi ülkeleri adına başka örgüt, organ, ya da mahkeme nezdinde devlet görevlisi, danışman ya da avukatlık görevi icra edebilir (md. 62/3). Bunun yanında hakemler için, görevleri sırasında ve ülkeleri dışında diplomatik bağışıklılık sağlanmıştır.

Hakemler SHM nezdinde kendi adlarına görev yaparlar, kararlarında hiçbir devleti veya milleti temsil etmezler. Her ne kadar (md.62/3) hakemlerin başka görevlerde bulunabileceği söylene de buradaki hüküm SHM nezdinde adil olmalarını engelleyecek sonuçlara cevaz vermez. Nitekim hakemlerin bağımsız ve tarafsızlıkları da sözleşmede düzenlenerek sağlanmaya çalışılmıştır.

Hakem mahkemesi, yukarıda aktardığımız üzere her zaman kurulu vaziyette bulunmayıp, taraflar arasında uyuşmazlık çıkması durumunda ve listeden seçilecek hakemlerden oluşturulmaktadır. Bu bakımdan mahkeme

her uyuşmazlık için hakemleri değişen bir usulle çalışmaktadır. Bu nedenle sözleşmede hakemler için sürekli olarak bir yerde ikamet zorunluluğu getirilmemiştir.

C. Organları

Daha önce de belirttiğimiz üzere geniş anlamda mahkeme merkezi La Haye'de olan uluslararası bir büro, sözleşmeciler devletlerce oluşturulan bir genel hakem listesi ve tarafların uyuşmazlığa bakmak üzere oluşturduğu hakem mahkemesi ya da sözleşmenin (45/3 ve 6) maddesi uyarınca oluşturulan hakem mahkemesinden oluşmaktadır.

1. Büro

Sözleşmeye taraf devletler, SHM'nin işleyişini sağlamak üzere merkezi La Haye'de olan uluslararası bir büro kurmuşlardır (md.43). Bir uyuşmazlık doğması üzerine Hakem Mahkemesinin toplanmasına kadar taraflar arasında her türlü yazışma ve irtibat bu büro aracılığıyla yapılmaktadır. Yine SHM'inde ve Hakem Mahkemesi'nde meydana gelen değişiklikler ve yine genel hakem listesinde yapılan her türlü değişiklik büro aracılığıyla sözleşmeciler devletlere duyurulur (md.44/3). Mahkeme oluşturulana kadar irtibat görevi gören büro, mahkeme kurulduktan sonra mahkeme kalemi vazifesi görür. Büro, İdare Meclisi ve Daireler halinde çalışır. Özel bir hakem mahkemesi kurulduğunda büro daire veya örgütlerini sözleşmeciler devletlerin emrine vermeye yetkilidir (md.47). Büro, başkanlığını Hollanda Dışişleri Bakanının yaptığı Sürekli İdare Meclisi tarafından yönetilir (md.49). İdare Meclisi sözleşmeciler devletlerin La Haye'de ikamet eden diplomatik temsilcilerinden oluşur.

İdare Meclisi, meclis iç tüzüğünü düzenler, mahkeme çalışmalarında ortaya çıkacak yönetsel sorunlar hakkında karar verir, çalışanların maaş ve ücretlerini belirler. Bu yönetsel yetkilerinin yanında, çalışanlara ilişkin her türlü disiplin cezalarını vermek, gerektiğinde görevden uzaklaştırmak hatta görevlerine son vermek gibi geniş yetkilerle donatılmıştır. Asgari toplanma sayısı dokuz olup kararlar oyçokluğu ile alınır. Yine kararların geçerli olması için asgari dokuz üyenin görüşmelere katılmış olması gerekir (md.49). Meclis, her yıl devletlere mahkemenin çalışması, idari servislerin işleyişi ve

masraflar hakkında bilgi sunar. Büronun masrafları sözleşmeye taraf devletlerce karşılanır (md.50).

Burada şöyle bir sorun akla gelmektedir. Sözleşmeye taraf bir devlet ile taraf olmayan diğer bir devlet arasında uyuşmazlık doğması durumunda 47. madde uyarınca bu uyuşmazlık SHM'nce giderilebilmektedir, ya da 84. maddeye göre üçüncü bir devlet sonradan yargılamaya katılabilmektedir. Büro masrafları ise sözleşmeye taraf devletlerce karşılanmaktadır. Anılan maddeler ise sözleşmeye taraf olmayan devletlerin de SHM önünde uyuşmazlıklarını giderebileceklerini düzenlemektedir. Antlaşmaya taraf olmayıp da uyuşmazlıklarını SHM nezdinde gideren devletlerin yargılama süresince bir takım yargılama masrafları olacaktır. Bu durumda sözleşmeye taraf olmayan devlet büro masraflarının karşılanması konusunda giderlere katılacak mıdır? Sözleşmeye taraf olmadığına göre yargılama aşamasına kadar gerek mahkemenin gerekse büronun masraflarına katılması söz konusu değildir. Peki bu durumda nasıl hareket edilecektir? Devlet yargılama masraflarına katılacaksa nasıl olacak, büronun masraflarına ne zamandan itibaren, nasıl katılacaktır?

Bu sorun (md.50) de düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre sözleşmeye taraf olmayıp yargılamaya 47. ve 84. madde uyarınca sonradan katılan devlet, katıldığı günden itibaren hesaplanacak olan masraflardan sorumlu olacaktır.

2. Genel Hakem Listesi

La Haye sözleşmesine taraf, SHM yetkisini kabul etmiş her devlet, devletler hukuku alanında uzman, hakemlik görevini icra edebilecek dört kişi seçmektedir. Bu şekilde seçilen hakemler, o devletin ulusal gurubunu oluşturur. Hakemler için ulusal grupta yer almak bakımından bir sınırlama getirilmemiştir. Devletler, aralarında anlaşmışlarsa bir hakem birden fazla ulusal grupta yer alabilmektedir. Ulusal gruplar bu şekilde belirlendikten sonra ulusal grupta yer alan hakemlerin isimleri, toplu olarak bir listeye kaydolunur ki bu listeye **genel hakem listesi** denir.

Genel hakem listesi bu şekilde oluşturulduktan sonra, bu isimler büro aracılığıyla sözleşmeciler devletlere duyurulacaktır.

3. Hakem Mahkemesi

Hakem Mahkemesi taraflarca uyuşmazlığa bakmak üzere oluşturulan ya da taraflarca oluşturulmadığı takdirde Sözleşmenin 43. maddesinin 3. ve 6. fıkraları arasında düzenlenen şekilde oluşturulan mahkemeyi ifade eder.

V. HAKEM MAHKEMESİ

A. Oluşturulması

Hakem Mahkemesi konu bakımından her hangi bir sınırlama olmaksızın her türlü uyuşmazlığı çözmek üzere kurulabilir. Kimi devletler belirli konulardaki uyuşmazlıklarını hakem önüne götürmeyeceğini kararlaştırmış olabilir. Yine sözleşmeye taraf kimi devletler ikili ya da çok taraflı anlaşmalar uyarınca belirli bir takım uyuşmazlıklarını hakem mahkemesinde çözmeyecekleri konusunda anlaşmış olabilir. Böyle bir kısıtlama olmadıkça hakem mahkemesi her tür uyuşmazlığı karara bağlamak üzere kurulabilir. Nitelim Sözleşmenin 42. maddesi taraflarca aksi kararlaştırılmadığı müddetçe Hakem Mahkemesi'nin her tür uyuşmazlık için kurulabileceğini söylemektedir (md.42). Hakem Mahkemesi iki şekilde kurulur.

1. Hakem Mahkemesi'nin taraflarca oluşturulması,
2. Hakem Mahkemesi'nin taraflarca oluşturulamaması durumudur.

Hakem Mahkemesi Sözleşmeye taraf devletlerin, bir uyuşmazlık çıkması durumunda, kendilerinin genel hakem listesinden hakemlerin isimlerini seçmeleri sonucunda kurulur (md.45). Bu durumda taraflar, hakemlerin ismini, hakemlik görevlerini kimlerin yapacağını, üst hakemin kim olacağını tespit ederler. Hakem Mahkemesi'nin kuruluşunda da genel olarak hakemlikteki taraf iradesine ilişkin prensip korunmuştur. Yani Hakem Mahkemesinin kuruluşunda tarafların iradesi asıldır. Ancak tarafların iradesiyle bir Hakem Mahkemesi'nin kurulamaması ihtimali de göz önünde bulundurulmuş buna göre 45. maddede şöyle bir çözüm mekanizması getirilmiştir;

Taraflar aralarında anlaşarak her biri en fazla bir tanesi ulusal gurubundan olmak üzere iki hakem seçecektir. Bu seçilen hakemler bir üst hakem seçecek mahkeme bu şekilde oluşturulacaktır.

Tarafların hakem seçimi konusunda (genel hakem listesinden olmak, en fazla bir hakemin ulusal guruptan veya uyuşmaktan olabileceği şartı dışında) serbest olduklarını göz önünde bulundurursak genellikle üst hakem seçimine kadar Hakem Mahkemesi oluşumunu kilitleyecek bir durum ortaya çıkmamaktadır. Tarafların aralarında anlaşmak suretiyle bir mahkeme oluşturulmaması ihtimali, üst hakemin seçilmesi aşamasında karşımıza çıkar. Başka bir deyişle üst hakemin seçilememesi hakem mahkemesinin oluşturulamamasını ifade etmektedir.

Sözleşmeci devletler doğması muhtemel bu sorunu, şöyle bir düzenleme getirmek suretiyle aşmaya çalışmışlardır;

Hakemler üst hakem konusunda mutabakata varamazlarsa, bu takdirde hakem seçmek üzere üçüncü bir devlet üzerinde anlaşacaklardır. Bu seçilen üçüncü devlet üst hakemi seçecek, mahkeme bu şekilde oluşturulacaktır. Eğer hakemler üçüncü devlet üzerinde mutabakata varamazsa; taraflardan her biri, bir devleti hakem seçmek üzere yetkilendirecek, yetkili kılınan devletler anlaşarak üst hakemi seçecektir. Bu iki devlet iki ay içinde üst hakem konusunda anlaşmaya varamazsa, taraflardan biriyle uyrukluğa bağlanmayan ve tarafların ulusal gurubunda ismi yer almayan iki hakem seçecekler, hangisinin üst hakem olacağı kurra ile tespit edilecektir. Üst hakem seçildikten sonra mahkeme kurulmuş olmaktadır. Bu şekilde Hakem Mahkemesi, bir üst hakem, en fazla iki tanesi ulusal guruplardan olmak üzere toplam beş hakemden oluşacaktır. Hakem Mahkemesi tarafların anlaşmasıyla kurulursa hakem işlemlerini kimin yapacağı da taraflarca tespit edilecektir. Hakem işlemlerini yapacak kişi ya tarafların üzerinde anlaştığı devlet görevlisi ya da genel hakem listesinden seçilmiş bir veya birkaç hakemdir. Taraflar bu konuda da anlaşmaya varamazlarsa, hakem seçimindeki usul burada da uygulanacaktır (md.55).

Mahkeme bu şekilde oluşturulduktan sonra hakem sözleşmesi ve hakemlerin ismi büroya bildirilecektir. Hakemlerle tarafların irtibat noktası olan büro, hakemlerden her birine hakem sözleşmesini ve diğer mahkeme üyelerinin isimlerini bildirecek, Mahkeme tarafların tespit ettikleri tarihte toplanacaktır (md.46).

Hakem Mahkemesi kural olarak taraf iradesi, uyuşmazlık taraflarının girişimi ve onların ortaklaşa kararıyla kurulur. Genel kural bu olmakla bera-

ber bu kuralın da istisnası mevcuttur. Sözleşmenin 48. maddesi bu istisnaya işaret etmektedir. Buna göre iki devlet arasında uyuşmazlık çıkması durumunda taraf devletlerden biri her zaman büro aracılığıyla diğer devleti Hakem Mahkemesi huzuruna çağırabilir. Yine taraf iradelerini temsil eden hakem sözleşmesi de bazı durumlarda mahkemece düzenlenebilmektedir (md.53). Bundan başka, sözleşmenin 48. maddesi, iki veya daha fazla devlet arasında şiddetli bir uyuşmazlık ortaya çıkması durumunda, sözleşmeci diğer devletlerin uyuşmazlıklarını Hakem Mahkemesi yoluyla giderebileceklerini onlara hatırlatmaları gerekliliğine işaret etmektedir.

B. Uyuşmazlığın Mahkeme Önüne Getirilmesi

Hakemlikte taraf iradelerinin asıl olduğunu daha önce belirtmiştik. Tarafların uyuşmazlığı hakem yoluyla gidermeyi ifade eden iradeleri nasıl oluşacaktır? Başka bir ifadeyle uyuşmazlık Hakem Mahkemesine nasıl intikal edecektir?

Bu durum Sözleşmenin 52. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre uyuşmazlığın hakem yoluyla giderilmesinde hakem sözleşmesi düzenlenmesi zorunlu değildir. Ama düzenlenmesi kararlaştırılmışsa şöyle hareket edilecektir;

Anılan maddeye göre Hakemliğe müracaat eden devletler bir hakem sözleşmesi imzalayacaktır. Hakem sözleşmesi diplomatik görüşmeler sayesinde oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır. Diplomatik görüşmelerde taraflar, uyuşmazlığın konusunu, hakemlerin atanması için öngörülen süreyi, mahkemenin dilini, hakemlerin atanma usulünü, mahkemenin kurulacağı yeri, 63. maddede öngörülen tebligatın şeklini, sırasıyla bunun içinde uyulması gereken süreleri ve taraflardan her birinin masraflar için avans olarak bırakacağı meblağın miktarını tespit ve tayin edecekler ve hakem sözleşmesini bu şekilde oluşturacaklardır. Kural olarak hakem sözleşmesini taraflar yapacaklardır. Bununla birlikte sözleşmenin 53/1. maddesine göre taraflar isterlerse hakem sözleşmesi düzenleme yetkisini SHM'ne bırakabileceklerdir. SHM'nin hakem sözleşmesini düzenlemesi ancak şu iki şekilde olur;

Birincisi La Haye sözleşmesinin yürürlüğe girmesinden sonra, taraflar her uyuşmazlık için hakem sözleşmesi düzenleyeceklerine ilişkin genel bir antlaşma yapmışlar, hakem sözleşmesi düzenleme konusunda SHM'ni

açıkça veya zımnen yetkisiz olduğunu kararlaştırmamışlarsa, bu antlaşmanın kapsamına giren bir uyuşmazlık meydana geldiğinde, SHM hakem sözleşmesi düzenleyebilecektir. Bu antlaşmaya rağmen taraflardan birisi uyuşmazlığın genel hakem sözleşmesi kapsamına dâhil olmadığını iddia ederse, bu durumda SHM hakem sözleşmesi düzenleyemeyecektir. Ancak iddia eden taraf daha önce uyuşmazlığın genel hakem sözleşmesinin kapsamına dâhil olup olmadığını inceleme yetkisini SHM'ye vermiş ise bu durumda SHM'nin yetkisiz olma durumu ortadan kalkacaktır. Başka bir deyişle SHM ön sorunu çözmek suretiyle yetkili olup olmadığını kendisi belirleyecektir.

İkinci durum devlet ile vatandaşları arasında sözleşme borçlarına riayetsizlikten bir uyuşmazlık doğduğunda, bu uyuşmazlık hakem yoluyla giderilebilecek nitelikte ise, bu durumda da hakem sözleşmesi SHM'nce düzenlenebilecektir.

Bu saydığımız iki durumda SHM hakem sözleşmesi düzenleyebilecektir. Taraflar daha önceden kendi aralarında hakem sözleşmesini düzenleyememe ihtimalini ön görmüş ve buna ilişkin kendileri bir çözüm yolu geliştirmişlerse, hakem sözleşmesi tarafların kararlaştırdığı usul uyarınca mı düzenlenecek yoksa yine SHM'nce mi düzenlenecektir?

Hakemlikte taraf iradeleri asıl olduğu için bu durumda, doğal olarak tarafların kararlaştırdığı usul tercih edilecek, buna göre hakem sözleşmesi SHM'nce değil tarafların iradelerine uygun olan şekilde düzenlenecektir. Nitekim 53. madde de bu durum açıkça düzenlenmiştir. Anılan maddeye göre hakem sözleşmesinin düzenlenmesi taraflarca kararlaştırılmış ise SHM'ni yetkili kılan hüküm uygulama alanı bulmayacaktır.

Hakem sözleşmesi SHM'nce düzenlenecekse beş kişilik bir komisyon oluşturulur. Bu komisyonun oluşturuluş şekli 54. maddede gösterilmiştir. Anılan maddeye göre komisyon şöyle oluşturulur; Taraflardan her biri hakem sözleşmesini oluşturacak komisyon için, en fazla birisi ulusal gurbundan olmak üzere genel hakem listesinden iki hakem seçer.

Burada şöyle bir soru gündeme gelmektedir. Hakem sözleşmesi komisyon tarafından düzenlenirse mahkeme nasıl oluşturulacaktır? Mahkemenin oluşturulmasına ilişkin işlemler kim tarafından yapılacaktır?

Sözleşmenin 58. maddesine göre taraflarca aksi kararlaştırılmadığı müddetçe Hakem Mahkemesi, komisyon tarafından oluşturulacaktır. Buna

göre Komisyon önce hakemleri seçecek, daha sonra hakem sözleşmesini düzenleyecek ve nihayet bu şekilde Hakem Mahkemesi'ni oluşturulacaktır.

VI. HAKEM MAHKEMESİNDE YARGILAMA USULÜ

Daha önce de aktardığımız gibi Hakem Mahkemesi alışlageldiği şekliyle her zaman kurulu vaziyette olan bir mahkeme değildir. Yine aktarmış olduğumuz gibi anılan mahkeme her uyuşmazlık için yeniden oluşturulmaktadır. Bu bakımdan cevaplanması gereken bir soru da söz konusu mahkemenin nerede kurulacağı sorusudur.

Bu konu sözleşmenin 60. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre taraflar, mahkemenin toplanacağı yeri kendileri kararlaştıracaktır. Şayet mahkemenin nerede toplanacağı kararlaştırılmamış ise bu durumda mahkeme 60. maddeye göre La Haye'de toplanacaktır.

Hakem mahkemesinde yargılama yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamadan oluşur. Yazılı aşamada taraflar önce görüşlerini bildirir, sonra karşı tarafın görüşlerine cevaben karşı görüşlerini bildirir. Taraflar tüm evrak ve delillerini bildirimlerine ekleyeceklerdir. Bildirimler doğrudan doğruya ya da büro aracılığıyla yapılacaktır. Kural olarak bu işlemler hakem sözleşmesinde belirtilen sürelerle uygun olarak yapılacaktır. Sözleşmenin 63. maddesine göre tarafların anlaşarak bu süreleri uzatabilmeleri mümkündür. Yine mahkeme de zorunlu gördüğü durumlarda bu süreleri uzatmaya yetkilidir (md.63/3). Yazılı aşamada mahkemeye sunulan her evrak, onaylanmış bir örnek halinde karşı tarafa tebliğ edilir. Yazılı aşama bittikten sonra sözlü aşamaya geçilir.

Sözlü aşama, mahkeme önünde tarafların iddialarını açıklamaları, delil ve belgelerini sunmalarından ibarettir. Duruşmalar başkan tarafından yönetilir. Taraf temsilcileri duruşma sırasında karşı tarafa soru sorabilir, açıklamalarda bulunmalarını isteyebilir. Temsilciler itiraz ve defileri ileri sürmeye yetkilidir. İtiraz ve defileri uyuşmazlığa bakan mahkeme inceler ve mahkemenin bunlara ilişkin kararı kesindir (md.71, 82). Duruşmalar kural olarak kamuya açık değildir. Ancak taraflar izin verir ve mahkeme uygun bulursa kamuya açık yapılabilir. Duruşmalar başkanın belirlediği yazmanlar tarafından tutanağa geçirilir, başkan ve yazmanlardan birince imzalanır. Bu tutanaklar resmi kıymeti haizdir (md.66).

Mahkeme üyeleri taraf ve vekillerine soru sorabilir, çelişik durumlarda açıklama yapmalarını isteyebilir (md.72). Yine Mahkeme, taraflardan gerekli gördüğü belgeleri isteyebilir. Taraflar bunlardan kaçınırsa mahkeme bu durumu tutanağa geçirir. Mahkeme hakem sözleşmesini ve olaya uygulanabilecek antlaşmaları açıklamak suretiyle yetki alanını belirlemeye ehildir. Yine uyuşmazlığın görülüş biçimi hakkında usule ilişkin kararlar vermeye yetkilidir (md.74).

Mahkemede tarafların getirmesi ilkesi uygulanır (md.75). Yine davanın genişlemesi ve değiştirilmesi yasağı Hakem Mahkemesinde de uygulanmaktadır (md.67). Duruşma kapandıktan sonra taraflardan birisi ek belge ve delil sunmak istese mahkeme bunları göz önünde bulundurup bulundurmamakta serbesttir. Mahkemeye sunulan ek belge ve deliller mahkeme tarafından karşı tarafa bildirilecektir.

Taraflar açıklamalarını yaptıktan ve delillerini sunduktan sonra başkan duruşmaların bittiğini duyurur.

VII. HAKEM MAHKEMESİNİN KARARLARI VE NİTELİĞİ

A. Kararların Nitelikleri

Duruşmalar bittikten sonra hakemler uyuşmazlığı görüşmek üzere toplanır. Bu görüşmeler gizlidir ve gizli kalır. Mahkemenin kararları gerekçelidir ve kararlar oy çokluğuyla alınır (md.78). Kararlar yazılı olsa da açık oturumda taraflara tefhim ve tebliğ edilir (md.80). Hakem Mahkemesinin kararları kesin ve taraflar için uyulması zorunlu olup, bu kararlara karşı her hangi olağan kanun yolu mevcut değildir.

B. Hakem Mahkemesinde Yargılamanın Yenilenmesi

Hakem Mahkemesinin kararlarının kesin olduğunu belirtmiştik. Ancak taraflar anlaşarak yargılamanın yenilenmesi imkânını hakem sözleşmesinde düzenlemek suretiyle saklı tutabilirler. Bu durumda talep, kararı veren mahkemeye yapılır (md.82/2). Yargılamanın yenilenmesi imkânı, kararı kesin olarak etkileyebilecek bir durumun ortaya çıkması ve bu durumu ileri süren tarafın yargılama sürecinde bu durumdan haberdar olmaması halinde mümkündür (md.82/3).

Yargılamanın yenilenmesi mahkemenin yeni bir olayın varlığını tespit eden ve yargılamanın yenilenmesi için gereken şartların oluştuğunu içeren bir kararıyla açılır (md.82/4). Yargılamanın yenilenmesi hakem sözleşmesinde düzenleneceği için hangi sürede talep edilmesi gerekliliği de hakem sözleşmesinde belirtilecektir.

C. Hakem Mahkemesi Kararlarında Üçüncü Kişinin Durumu

Mahkemenin kararları ancak uyuşmazlık taraflarınca uyulması zorunludur (md.84). Ancak istisnai bir durumda kararlar üçüncü kişiler içinde bağlayıcı olmaktadır. Anılan maddeye göre çok taraflı bir anlaşmanın yorumuna ilişkin bir uyuşmazlık çıktığında, uyuşmazlığa taraf olan devletler bu anlaşmaya taraf olan diğer devletleri gereken zamanda durumdan haberdar etmeleri gerekmektedir. Durumdan haberdar olan devletlerden davaya katılan olursa bu durumda karar onlar içinde uyulması zorunlu hale gelecektir.

VIII. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1. SHM uluslararası alanda barışın sağlanması, uyuşmazlıkların barışçı yollarla giderilmesi için kurulmuş bir mahkemedir.
2. SHM sürekli iş görmek üzere kurulmuş süresiz bir mahkemedir.
3. Uluslararası alanda kurulmuş ilk kurumlaşmış hakem mahkemesidir.
4. 1899-1907 La Haye sözleşmeleriyle kurulmuştur.
5. SHM gerçek anlamda bir mahkeme olmayıp sürekli olma özelliği uyuşmazlık halinde taraf devletlerce mahkeme kurulabilme olanağı tanınmasından ileri gelmektedir.
6. SHM kural olarak taraflarca oluşturulur. Şayet taraflarca oluşturulamazsa sözleşmenin öngördüğü kurallar doğrultusunda oluşturulabilecektir.
7. Hakem mahkemesinin oluşturulmasında, hakem kurulunun tekli sayılarda olma ilkesine ve tarafların eşitliği ilkesine riayet edilmiştir.
8. SHM’de mahkemedен ziyade hakemliğe ilişkin ilkeler hâkimdir.

9. SHM'nin ikili bir yapısı vardır. Birincisi hakem listesi ve büro, ikincisi uyuşmazlıktan sonra oluşturulan hakem mahkemesidir.
10. Hakem mahkemesi üyeleri ve mahkeme çalışanlarına ilişkin nitelik ve özellikler sözleşmede etraflıca sayılmıştır.
11. La Haye sözleşmesine baktığımızda sözleşmeciler devletlerin uyuşmazlıklarını barışçı yollarla çözmeye ilişkin kararlı tutumlarını görmekteyiz. Taraf devletler bu amaçları doğrultusunda bir mahkeme oluşturmuşlar mahkemenin bir aşamada kilitlenmesini engellemek için her türlü düzenlemeyi yapmışlardır. Mahkemenin yetkisi sözleşmeye taraf olmayan devletlere dahi açık tutmak suretiyle yayılmacı bir politika izlenmiştir. Tarafların eşitliği hakemlerin bağımsızlığı gibi ilkeler getirilmek suretiyle egemen ve eşit devletlerin uluslararası alandaki yargı yetkisine sahip bir organ huzuruna gelme konusundaki çekimser tavırlarını aşmaya çalışmışlardır. Tüm bu sebepler uluslararası barışın sağlanmasına hizmet etmek üzere kurulmuş bu mahkemenin önemini bir kez daha hatırlatmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akipek**, Ömer İlhan: Devletler Hukuku, Ankara, 1965.
- Alsan**, Zeki Mesut: Devletler Hukukunda Yeni Gelişmeler, Ankara 1948.
- Alsan**, Zeki Mesut: Yeni Devletler Hukuku, İstanbul 1955.
- Bayilloğlu**, Uğur: Dâimi Hakemlik Mahkemesi'nin Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya Arasındaki Tazminat Faizi Uyuşmazlığına ilişkin Kararı Hakkında Bir Değerlendirme, Çankaya University Journal of Law, 7/2 (Şubat 2011), s. 175-193.
- Belik**, Mahmut R.: Devletlerin Harp Salahiyetinin Tahdidi ve Milletler Arası İhtilafların Sulh Yolu İle Halli Usulleri, İstanbul 1956.
- Blaisdell**, Donald C.: Çev. Nazım Atıf Bey, Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Malî Kontrolü, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 10, Sayı 58 (1932), s. 1657.
- Çelik**, Edip F.: Milletlerarası Hukuk, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1969.
- Ekşi**, Canan Ateş: Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, "Birleşmiş Milletler Andlaşması Çerçevesinde Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunmasında Bölge Andlaşmaları veya Örgütlerinin Rolü", Seçkin, Ankara 2002.
- Gönlübol**, Mehmet: Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma, Ankara, 1964.
- Gündüz**, Aslan: Milletlerarası Hukuk, Genişletilmiş ve Güncellenmiş 6. Baskı, Beta, İstanbul, 2013
- Lütem**, İlhan: Harp Suçları ve Devletlerarası Hukuk, Ankara 1951.
- Meray**, Seha L.: Devletler Hukukuna Giriş, Ankara, 1966.
- Meray**, Seha L.: Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler, Ankara, 1977.
- Pazarıcı**, Hüseyin: Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, Ankara 2000.